

DOI 10.36074/grail-of-science.29.04.2022.090

«СЛОВНИК ФРАНКОФОНІВ»: ЗАВДАННЯ, РОЗРОБКА, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ СЛОВНИКА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Мельник Євгеній Юрійович

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет, Україна

Мельник Павло Юрійович

старший викладач кафедри методики викладання іноземних мов
Факультет іноземної філології
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Україна

Анотація. У статті розглянуто цілі, принципи розробки та особливості функціонування «Словника франкофонів» (*Le Dictionnaire des francophones*), створеного відповідно до засад міжнародної політики Франції та франкомовних країн, ідей Франкофонії, реалій використання та вивчення французької мови у світі. Синтезовано наявну інформацію щодо концептуальних підходів до створення «Словника франкофонів», механізмів поповнення, можливостей використання та перспектив розвитку цифрового лексикографічного ресурсу, який віддзеркалює світовий характер розповсюдження та локальні особливості французької мови.

Ключові слова: французька мова, мовні варіанти, Франкофонія, словник, цифрові технології, дидактичний засіб.

Сучасна французька мова є другою мовою (після англійської), яку вивчають як іноземну (132 мільйони учнів і студентів); третьою мовою бізнесу; четвертою мовою Інтернету (за кількістю користувачів); п'ятою світовою мовою (після китайської, англійської, іспанської і арабської); засобом повсякденного спілкування для 300 мільйонів людей; офіційною мовою для 32 держав та урядів; мовою, яка за кількістю користувачів «тяжіє» до африканського континенту (60% мовців живе в Африці). Очевидно, що така мова потребує нових засобів її відображення, сучасних підходів у царині лексикографії, які відповідають засадам міжнародної політики Франції та франкомовних країн, концепції Франкофонії, реаліям використання та вивчення французької мови у світі.

Основним завданням статті є огляд цілей, принципів розробки, особливостей функціонування та використання словника французької мови

нового покоління Le Dictionnaire des francophones («Словник франкофонів»). *Актуальність дослідження* зумовлюється тим, що воно дозволяє представити сучасні підходи до створення словника, яким можуть користуватися і який можуть збагачувати мільйони мовців, оскільки він ураховує специфіку їхнього варіанту французької мови. *Основну мету* статті ми вбачаємо в синтезуванні наявної інформації за обраною темою. *Новизна дослідження* визначається висвітленням актуальних досягнень у розробці словника, який віддзеркалює світовий характер розповсюдження та локальні особливості використання французької мови.

У 2018 році президент Французької республіки Емманюель Макрон у своїй промові «Амбіція щодо французької мови та багатомовності» офіційно наголосив на необхідності створення словника, який би відображав багатство та розмаїття французької мови, враховуючи, що французька вже більше не належить винятково Франції. Бернар Серкіліні, який очолив Наукову раду, запропонував концепцію розробки та функціонування нового словника. Серед основних ідей цієї концепції слід зазначити наступні: команда повинна бути франкофонною – з представниками африканських країн, Бельгії, Квебеку тощо; у науковому колективі необхідно забезпечити максимальну репрезентативність (чоловіки та жінки, лінгвісти, лексикографи, інформатики, спеціалісти з соціальних мереж); робота має проводитися на регулярній основі, в постійному розвитку, без часових обмежень; ініціатива належить Франції, проте реалізація ідеї є «франкофонною» за своєю сутністю [1].

Засадами розробки «Словника франкофонів» є такі положення:

1. «Словник франкофонів» не є ні Вікісловником, ні класичним словником, він має на меті відображення багатства та різноманітності основного засобу комунікації франкомовної спільноти – Франкофонії, мовного простору без центру та периферій. Мова йде не про фіксування мови та/ або визначення «правильної мови», а про демонстрацію варіативного використання мови у франкомовному просторі. Визнання різноманітності норм є кардинальною зміною парадигми у порівнянні з попередньою мовною політикою, яка передбачала гегемонію французької мови Франції.

2. «Словник франкофонів» об'єднує напрацювання декількох ресурсів: L'Inventaire des particularités lexicales du français en Afrique noire, Le Wiktionnaire francophone, Le Dictionnaire des synonymes, des mots et expressions du français parlé dans le monde, Le Grand Dictionnaire terminologique, L'Inventaire des particularités lexicales du français en Belgique, Le Dictionnaire des régionalismes de France, La Base de données lexicographiques panfrancophone.

3. Для кожного слова надається вичерпна інформація: географічний район, де це слово вживається, його точне визначення, семантика, синоніми, що використовуються в інших регіонах.

4. «Словник франкофонів» дозволяє кожному користувачеві, який зареєструвався на сайті або в додатку, зробити свій внесок, щоб збагатити наповнення лексикографічної платформи: уточнити наявну інформацію (слова, визначення та вирази), взяти участь в обговореннях, повідомити про неадекватні, неприпустимі, образливі коментарі. Як і на будь-якому веб-сайті, який передбачає комунікацію та співпрацю, у «Словнику франкофонів»

запроваджується процес модерації для реагування на певні повідомлення (запити на видалення, «вандалізм»). Як і у Вікіпедії, активні дописувачі поступово «розпізнаються» та ідентифікуються як надійні. Редакційний комітет здійснює аналіз нових користувачів і нових надходжень. Одним із результатів цього аналізу має бути локалізація, яка відбивається на функціонуванні словника: наприклад, сенегальським користувачам спочатку пропонується переглянути наявну інформацію, що стосується саме французької мови Сенегалу.

5. Аудіо простір дозволяє познайомитися з регіональними акцентами. Навчально-ігровий застосунок, який розробляється Центром живих підходів до мов і медіа (le Centre d'approches vivantes des langues et des médias, Cavilam), збагачує «Словник франкофонів» завданнями, спрямованими на вивчення французької мови з точки зору її різноманітних варіантів. Генеральна делегація з питань французької мови та мов Франції (la Délégation générale à la langue française et aux langues de France) розробляє ігри та навчальні застосунки на основі «Словника франкофонів» [2].

Амбіційну мету «Словника франкофонів» відображено в його слогані: «Розуміти та розповсюджувати слова французької мови, якою розмовляють в усьому світі. Брати участь у колективному взаємному збагаченні» [3]. Завданнями словника є відображення мобільності, винахідливості та всесвітнього характеру французької мови; створення демократичного простору, новітнього форуму, потужного ресурсу франкомовної спільноти. «Словник франкофонів» є революційною подією в царині лексикографії, оскільки він базується на цифрових технологіях і колективної участі у наповненні контенту та демонструє креативність розробників щодо функціональних можливостей платформи. З політичної точки зору, він є втіленням «децентралізації», звільненням від «французькоцентричних» рефлексів, оновленням самої ідеї Франкофонії. «Словник франкофонів» розглядається також як динамічний дидактичний засіб, що характеризується значним педагогічним потенціалом: він уможливує доступ до матеріалів, яких були позбавлені традиційні словники і які жодним чином не використовувалися в навчанні [1].

Тож «Словник франкофонів» є сучасною базою знань, яка виходить далеко за межі ресурсу, що просто надає визначення слів. Оскільки, наприклад, існують слова, якими активно користуються в європейських або африканських країнах, але ці слова не вживаються у Франції, експлуатація «Словника франкофонів» є персоналізованою і базується на зазначеному користувачем місці знаходження: «Словник франкофонів» тлумачить значення слів у напрямку «певний регіон (регіон користувача) – країна – континент». У такий спосіб «Словник франкофонів» створює зв'язки між мовцями, зближує людей, які не є часткою однієї спільноти в географічному сенсі, але застосовують один вербальний засіб комунікації.

Як уже зазначалося, користувачі мають змогу додавати інформацію, якої, на їхню думку, бракує. Постійне вдосконалення «Словника франкофонів» базується на участі усього загалу користувачів, які також уточнюють нові відомості, коментують нові надходження. Кожен внесок збагачує зміст, не змінюючи початковий текст, запропонований розробниками словника. Це

гібридний словник, що створюється спеціалістами-лінгвістами у співпраці з великою аудиторією мовців – для задоволення потреб франкофонів і з урахуванням їхніх знань. «Словник франкофонів» описує всі варіанти використання, серед яких є такі, що потребують коментарів (уточнень, рекомендацій), наприклад, щодо вимови або орфографії слів. Такі коментарі заслуговують на відображення у словнику, оскільки вони також презентують різноманітність поглядів на французьку мову. Коментарі уможливають участь у дискусіях, дебатах, і словник розміщує пропозиції користувачів у певному порядку: починаючи з найдоцільнішої, найдоречнішої.

Окрім надання визначень, ареалів використання, прикладів та інших відомостей про слова, «Словник франкофонів» містить аудіозаписи, які ілюструють варіанти вимови. Як і у випадку з визначеннями, «голоси» франкофонів з'являються за тією ж логікою і у тій самій послідовності: наприклад, якщо користувач знаходиться у Франції, варіанти вимови, які презентуються у першу чергу, є ті, що характеризують саме Францію; далі відбувається подорож з відкриттям інших «фонетичних» горизонтів, різноманітних акцентів французької мови у світі. Амбітною метою є надання щонайменше десяти записів для кожного слова, які супроводжуватимуться мапами для уточнення місцезнаходження мовців.

Тож призначення «Словника франкофонів» – бути конкретним і корисним в реальному житті, у франкомовному світі взагалі та в певному місці зокрема. «Словник франкофонів» демонструє можливості колективного розуму і запрошує приєднатися до активної команди, спільноти, члени якої можуть обмінюватися знаннями, спостереженнями, аналітичною інформацією, суб'єктивними судженнями. За останніми даними, «Словник франкофонів» представляє французьку мову 52 країн, містить 500 000 слів (з яких 18 000 походять з Африки), пропонує 600 000 визначень і 500 000 прикладів [4].

«Словник франкофонів» відрізняється від паперових словників, які на вимогу часу просто трансформувалися у цифровий формат. «Словник франкофонів» із самого початку функціонує у цифровому вимірі, він ближче до соціальних мереж, ніж до класичного словника. Він є накопичувачем і результатом того, що вже знаходиться в Інтернеті, а оскільки існує величезний об'єм матеріалу, який ще не увійшов до великих баз даних, кожен, хто зареєструвався у «Словнику франкофонів», може стати лексикографом, запропонувавши своє слово, додавши свою інформацію, зробивши свій коментар. Саме тому йдеться скоріше про словник *франкофонів*, ніж про словник *Франкофонії*. Будь-хто може зробити свій внесок у «Словник франкофонів» на зразок доповнення Вікіпедії, проте апробація внесків залишається за науковцями-модераторами, редакційним комітетом, Науковою радою.

Колективний характер створення «Словника франкофонів» у цифровому форматі ефективно сприяє реалізації багатьох цікавих і корисних ідей, наприклад:

- додавання слів за синонімічністю;
- уможливлення дидактичної експлуатації контенту;
- творчого та ігрового використання контенту (наприклад, створення текстів на основі слів, які використовуються у Квебеку або Малі);

- додавання слів на основі тематичного принципу (наприклад, розробки підрозділів, присвячених гастрономічній лексиці франкомовних країн, навігаційній лексиці Квебеку тощо).

Очевидно, що «Словник франкофонів» є розробкою, якій можна надати будь-якої форми і яка відображає гнучкість «світової» французької. Цифрові технології у цьому випадку є ідеальною відповіддю – як засіб презентації і як спосіб мислення [1].

У дидактичному плані ідея «Словника франкофонів» задовольняє добре відому та недооцінену потребу: викладати французьку мову у франкомовних країнах не у відповідності до паризької норми, а згідно з національними та місцевими особливостями використання [2]. «Словник франкофонів» є безсумнівно корисним у навчанні при організації діяльності, що передбачає знайомство з лексичним багатством мови франкофонів. Він задовольнить «лексичну булімію» тих, хто прагне вивчити французьку мову максимально повно, в усіх її варіантах [5].

З дидактичної точки зору, доцільною є ідея пропонувати завдання, які мотивують користуватися «Словником франкофонів», дозволяють зануритися у франкомовне розмаїття завдяки колективному виконанню проєктів на основі матеріалів «Словника франкофонів» (слів, виразів, визначень). Викладачі можуть залучати «Словник франкофонів» до роботи не тільки з тими, хто вивчає французьку як іноземну, а й з франкомовними школярами і студентами – для того, щоб зацікавити, викликати бажання знати більше про реалії функціонування французької мови у величезному франкомовному світі. Аспектами, які можна дослідити завдяки «Словнику франкофонів», є географічні зони Франкофонії, варіативність висловів залежно від країни, фонетичні варіанти слів, міжкультурні розбіжності, які знаходять своє втілення в лексиці.

Робота із «Словником франкофонів» передбачає його дослідження та включення результатів пошуку в різноманітні види мовленнєвої діяльності, наприклад: створення ментальних карт, вікторин та ігор; написання креативних текстів із використанням запропонованих слів; написання та розігрування коротких п'єс; написання визначень слів і порівняння їх з тими, що пропонуються словником; створення сценаріїв для коротких фільмів [6]; творче осмислення та засвоєння фразеологізмів франкофонів різних країн [5].

Отже, «Словник франкофонів» є відкритим цифровим словником, який відображає багатство, різноманітність та постійну еволюцію французької мови в усьому світі та базується на принципі співробітництва його розробників і користувачів. Декларуючи, що французька належить усім, хто нею розмовляє, «Словник франкофонів» уможлиблює розуміння того, як французька мова використовується у світі та стає надбанням її носів. Йдеться також про легітимізацію мовних варіантів, яка дозволила б викладання та передачу французької мови у максимальній відповідності до локальних традицій франкофонів у різних кутках світу. «Словник франкофонів» не є франко-французьким словником, оскільки його автори вважають, що французька живе власним життям і належить не Парижу, не Французькій академії (*l'Académie française*), а всім франкофонам. У контексті розвитку ідей Франкофонії, що втілюються в «Словнику франкофонів», його розробники прогнозують навіть створення Академії Франкофонії на противагу Французькій Академії.

Французька є першою мовою, відомості про яку аналізуються, синтезуються та структуруються у такий спосіб. Організація словника та запрограмовані можливості його використання надають лінгвістам велику кількість даних для досліджень, зокрема завдяки інтегрованим опціям внесення й обговорення інформації про використання лексики, різноманітні конотації, вирази, спосіб написання та вимовляння слів у порівнянні з нормою.

Перспективи подальших наукових пошуків із розглянутого питання ми вбачаємо в аналізі можливостей використання «Словника франкофонів» у навчальному процесі та створення дидактичних матеріалів для ЗВО відповідно до конкретних цілей навчальних дисциплін. З самого початку вивчення французької мови можливо і потрібно ілюструвати студентам франкомовне розмаїття, світовий вимір французької мови. Така ілюстрація за допомогою «Словника франкофонів» є автентичним аргументом та засобом заохочення до вивчення французької.

Список використаних джерел:

- [1] Balta, C. (2021). Il faut que chacun s'approprié ce dictionnaire. *Le français dans le monde*, (436), 54-55.
- [2] *Dictionnaire des francophones : le français par tous*. (2022) Вилучено з <https://lejournal.cnrs.fr/articles/dictionnaire-des-francophones-le-francais-par-tous>
- [3] *Le Dictionnaire des Francophones*. (2022). Вилучено з <https://www.dictionnairedesfrancophones.org/>
- [4] Gasparini, N. (2021). Une base de connaissance bâtie par et pour les francophones. *Le français dans le monde*, (436), 56-57.
- [5] Pécheur, J. (2021). Un outil dynamique pour l'apprentissage. *Le français dans le monde*, (436), 60-61.
- [6] Boiron, M. (2021). De fil en aiguille. Le dico des francophones en classe de français. *Le français dans le monde*, (436), 58-59.